

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ РЕЛІГІЙНИХ ПРАКТИК У СУЧАСНІЙ КУЛЬТУРІ

Релігія завжди була явищем, що динамічно розвивається, пристосовуючись до змін у суспільстві та культурі. У сучасному соціокультурному просторі існує багато чинників та механізмів, які сприяють трансформації релігійних практик.

Серед сучасних підходів до вивчення взаємодії релігії та суспільства варто згадати концепцію «постсекулярного суспільства» Ю. Габермаса. Філософ вживає цей термін для характеристики сучасного стану лише тих суспільств, що попередньо пережили процеси секуляризації та були секулярними. Це стосується високорозвинених країн. Ця концепція аналізує набір певних умов і характеристик, завдяки яким, навіть за наявності ознак секуляризації, релігія стає частиною політичної та публічної арени. Згідно зі своєю концепцією постсекуляризму, Ю. Габермас стверджує, що секуляризація не призводить до зникнення релігії, а лише перетворює її форму і роль у суспільстві. На думку мислителя, постсекулярне суспільство засноване на принципах секулярності та релігійної свободи, що дає змогу релігійним громадам бути активними учасниками суспільства.

Ю. Габермас наголошує на тому, що відмова від релігії в суспільстві не є передумовою для створення раціональної та демократичної культури. Релігійні цінності та традиції можуть вносити вклад у формування моральних та етичних норм, які важливі для розвитку суспільства. Проте філософ також підкреслює необхідність розділення релігії та політики, оскільки інакше релігійні громади можуть використовувати свій вплив для просування своїх інтересів у суспільстві.

Загалом, Ю. Габермас розглядає постсекуляризм як можливість для побудови нової форми суспільства, яке засноване на співіснуванні різних культурних та релігійних традицій. Це передбачає відмову від диктатури однієї ідеології на користь різноманітності поглядів та свободи вибору.

Зазначимо, що інтерпретація постсекулярної ситуації може відрізнитись в залежності від культурного та історичного контексту, тому різні дослідники можуть мати різні погляди на цю проблему.

Так, розуміння постсекулярної ситуації як поєднання релігії та секулярності стало найбільш поширеним і відомим завдяки дослідженням Ж. Делеза та Ф. Гваттарі, а також Х. Тайлора. Вони вважають, що секулярне суспільство не може існувати без релігійних мотивацій, а релігійне життя не може бути відокремлене від суспільних проблем. Таким чином, постсекуляризм має означати не повернення до релігійного світу, а поєднання релігії та секулярності у новій якості.

В загальному розумінні щодо постсекулярної ситуації можна виділити два головні напрямки – це теоретичний підхід до вивчення суспільно-культурних процесів, що зазнали змін після закінчення епохи секуляризму, та прикладний підхід, спрямований на аналіз взаємодії суспільства та релігійних громад, зокрема, на налагодження комунікації між релігією та суспільством. Постсекуляризм може стати сприятливою базою для створення таких механізмів взаємодії, які були б корисними для розвитку суспільства, забезпечували б співпрацю між різними групами і зменшували б конфлікти, що мають релігійне підґрунтя.

Отже, постсекуляризм описує один із можливих варіантів відносин між релігією та політикою, які склалися у суспільстві. На відміну від секуляризму та мультикультуралізму, постсекуляризм не прагне виключити релігію з публічної

сфери, а також не намагається створити універсальну політичну етику. Натомість, постсекуляризм визнає важливість релігійних традицій і прагне включити їх у публічну сферу, одночасно визнаючи потребу в плюралістичному суспільстві.

Секуляризм стверджує, що релігію слід тримати окремо від політики і що сучасні суспільства повинні керуватися незалежною політичною етикою. Цей підхід отримав критичну оцінку за те, що він занадто індивідуалістичний і не враховує роль, яку релігія може відігравати у формуванні моральних цінностей та ідентичності суспільства.

Мультикультуралізм стверджує, що релігійні традиції та сформовані ними групові ідентичності не повинні бути виключені з публічної сфери. Однак цей підхід не враховує ризик культурного та морального релятивізму та потенційну втрату з поля зору того, що об'єднує членів політичної спільноти.

Постсекуляризм намагається відповісти на цю критику, засвідчуючи важливість релігійних традицій, а також визнаючи потребу в плюралістичному суспільстві. Він визнає, що релігійні традиції можуть відігравати певну роль у формуванні моральних цінностей та ідентичності громади, і прагне включити їх у суспільну сферу таким чином, щоб поважати різноманітність і сприяти діалогу між різними групами.

Загалом, постсекуляризм – це спроба знайти золоту середину між надмірностями секуляризму та мультикультуралізму та створити більш інклюзивне та плюралістичне суспільство, яке визнає важливість релігійних традицій у формуванні наших спільних цінностей та ідентичності.

Проте, навіть сам Ю. Габермас зазначає, що його тлумачення терміну «постсекулярне» є дещо сумнівним, оскільки його некоректне використання може призвести до некоректної оцінки реального стану суспільно-релігійних відносин,

що виражається в перебільшенні актуальної суспільної ролі релігії та применшенні світських принципів суспільного життя [1, с.45].

Одна з характерних особливостей релігійної поведінки в сучасній культурі – це трансформація традиційних релігійних практик і зміна їх значення. Зокрема, відбувається зменшення значення церковних обрядів та збільшення індивідуальної релігійної практики. Релігійні практики стали менш популярними серед молоді та міського населення, зокрема в розвинених країнах. За даними дослідження Pew Research Center (2018), в США більше половини молоді від 18 до 29 років не належать до жодної релігійної групи. У Великобританії ця цифра становить 71%.

Разом з цим, релігійність знизилася у більшості країн Європи. Проте, у той же час, деякі країни, зокрема в Латинській Америці та Африці, залишаються дуже релігійними. Наприклад, у Бразилії, за даними того самого центру досліджень, 84% населення вважає себе християнами. В Єгипті, 90% населення відносить себе до мусульман. Однак, в тих країнах, де релігійність залишається високою, можна спостерігати зміну в тому, як люди сприймають релігію. За даними того ж дослідження, у деяких країнах, зокрема в Малайзії та Тунісі, збільшилася кількість людей, які вважають, що релігія не повинна впливати на політику. Також збільшилася кількість людей, які практикують свою релігію, але не відносяться до жодної конкретної релігійної групи [2].

Важливою засадою релігійної поведінки в сучасній культурі є вплив на неї з боку глобалізаційних процесів. Релігійні ідеї та практики стають все більш глобальними, а не локальними. Зокрема релігії зі східних країн, такі як буддизм та індуїзм, стають все більш поширеними в західній культурі.

Сьогодні відбуваються пошуки релігійних практик, які

дозволи б досліджувати та виражати свою духовність особистим і значущим для кожної людини способом, а не просто через дотримання традицій культури чи релігії, пов'язаними з походженням. Це призвело до появи нових форм духовності, які включають елементи багатьох релігій або взагалі відкидають традиційні релігійні структури та практики на користь більш персоналізованих підходів.

Особливістю релігійної поведінки є зростання популярності неконфесійної духовності. Це означає, що отримали поширення духовні практики, які не пов'язані з традиційними релігійними інститутами. Такі духовні практики можуть включати медитацію, йогу, тайцзи тощо.

Також зростає кількість нерелігійних мотивів у релігійній поведінці. Проте це суперечить сутності релігії, оскільки без релігійної мотивації, без віри в Бога (богів) релігійні практики втрачають свій специфічний зміст. Отже, в сучасній культурі спостерігається зростання тенденції до секуляризації релігійних практик. Хоча релігія все ще відіграє важливу роль у житті багатьох людей, зростає кількість людей, які вважають себе духовними, але не релігійними, або які практикують форму духовності, яка не прив'язана до жодної конкретної релігійної традиції. Ця тенденція відображає ширший зсув до секуляризму та занепад традиційних релігійних інститутів і практик у багатьох частинах світу.

На релігійні практики в сучасній культурі також впливає розвиток новітніх технологій та науковий прогрес. З розвитком соціальних медіа та Інтернету релігійні групи тепер можуть з'єднуватися та спілкуватися одна з одною по всьому світу, створюючи більш різноманітний і взаємопов'язаний релігійний ландшафт. Це призвело до появи нових релігійних рухів і зростання існуючих, а також до спільного використання та обміну релігійними практиками та віруваннями.

Іншим чинником, який сприяє трансформації релігійних практик, є зміна ролі жінки в суспільстві. У багатьох традиційних релігійних громадах жінкам були відведені лише підлеглі ролі. Однак у сучасній культурі жінки мають більше можливостей брати участь у релігійних практиках. Це призвело до зміни релігійної поведінки, коли багато спільнот перейняли більш егалітарні та інклюзивні практики.

Нарешті, роль надмірного споживання є ще одним важливим механізмом, який формує трансформацію релігійних практик у сучасній культурі. У багатьох суспільствах люди дедалі більше керуються матеріалістичними цінностями, і релігійні практики не є винятком. Як наслідок, багато релігійних організацій приймають маркетингові стратегії, щоб залучити членів і просувати свою спільноту. Це призвело до переходу до більш комерціалізованих і споживчих форм релігійної практики.

Підсумовуючи, треба наголосити на тому, що існує багато чинників, які сприяють трансформації релігійних практик у сучасній культурі. Глобалізація, зміна ролі жінок, вплив технологій, зростання секуляризму та роль надмірного споживання є важливими факторами, які формують трансформаційний шлях релігійних практик.

Список використаних джерел

1. Habermas J. An Awareness of What is Missing. Faith and Reason in a Post-secular Age. Cambridge: Polity, 2010. 96 p.
2. How religious commitment varies by country among people of all ages. Report of Pew Research Center.
URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2018/06/13/how-religious-commitment-varies-by-country-among-people-of-all-ages/>